ROMÂNII DIN IMPERIUL HABSBURGIC ÎN REVOLUŢIE ŞI DUPĂ REVOLUŢIA DIN 1848–1849 (I)

D. VATAMANIUC

Die Rumänen aus dem Habsburgischen Reich in und nach der Revolution von 1848–1849 (I)

(*Zusammenfassung*)*

Die vorliegende Studie setzt das in der letzten Nummer der „Analele Bucovinei" eingeführte Thema fort, und zwar die Revolution von 1848 in der Bukowina und ihre Folgen. Dabei werden es besonders hervorgehoben: die Tätigkeit der rumänischen Publikationen dies- und jenseits der Karpathen („Gazeta Transilvaniei", „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", „Organul luminării. Gazetă bisericească, politică şi literară", „«Bucovina» Ziar politic şi cultural româno-german"), die Nationalversammlung in Czernowitz am 20. Mai 1848, die parlamentarischen Wahlen für den Wiener Landtag, die Bukowiner Landespetition, die Landesverfassung, die Tätigkeit Iraclie Porumbescus als Redakteur der „Bucovina"- Zeitung der Gebrüder Hurmuzachi, als Korrespondent der obengenannten rumänischsprachigen Publikationen und seine Verbindungen zu George Baritiu, Aron Pumnul, Vasile Alecsandri.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Iraclie Porumbescu, die Revolution von 1848, die Bukowina, rumänische Publikationen, das Habsburgische Reich Wiener, Landtag, Landesverfassung.

GHEORGHE BARIŢIU ŞI IRACLIE PORUMBESCU ÎN REVOLUŢIA DIN 1848–1849

Existau în Imperiul Habsburgic, în timpul Revoluţiei din 1848–1849, numai câteva publicaţii româneşti: „Gazeta Transilvaniei", „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" – fondate, amândouă, de George Bariţiu la Braşov, în 1838 – şi „Organul luminării. Gazetă bisericească, politică şi literară", scoasă de T. Cipariu la Blaj, cu apariţie neregulată în 1848, iar dincoace de Carpaţi, „«Bucovina». Ziar politic şi cultural româno-german", întemeiat de Hurmuzăcheşti la Cernăuţi, în 1848.

Publicaţiile româneşti sunt suspendate de stăpânirea imperială în mai multe rânduri, nu o dată, pentru mai multe luni.

* Traducerea: Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu.

BDD-A32898 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:10 UTC)

Apar paralel, dincolo şi dincoace de Carpaţi, între octombrie 1848 –martie 1849 şi decembrie 1849 – februarie 1850 şi înscriu momentele de glorie în susţinerea revendicărilor românilor din Imperiul Habsburgic.

G. Bariţiu face din „Gazeta Transilvaniei" singura publicaţie românească în care se relatează despre mersul revoluţiei din 1848–1849, cu informaţii cuprinzătoare şi la zi. Paginile sale se constituie într-un „jurnal politic"cum nu avem altul în presa românească. Prezintă evenimentele din revoluţie de pe poziţiile imperialilor, din care făceau parte şi românii, şi îi numeşte pe revoluţionarii maghiari „rebeli".

Hurmuzăcheştii fondează „Bucovina", publicaţie bilingvă româno-germană, cu subtitlul „Gazetă românească pentru politică, religie şi literatură", care începe să apară la Cernăuţi în data de luni, 4/16 octombrie 1848.

Mişcările revoluţionare încep în Italia, în ianuarie 1848, şi sunt urmate de cele din Franţa, din februarie 1848, când Ludovic Filip este înlăturat de pe tron şi se proclamă Republica. Evenimentele din Franţa au un ecou puternic în ţările europene şi îndeosebi în Imperiul Habsburgic, multinaţional.

Dieta din Austria de Jos se întruneşte în 13 martie 1848 şi o mare mulţime invadează străzile Vienei: lucrători, intelectuali, studenţi, burghezi, nobili liberali asaltează Palatul Hofburg şi înlătură puterea absolutistă. Prima victorie a revoluţiei vieneze, Klemens prinţ de Wenzel von Metternich (1773–1859), cancelar al Austriei (1821–1848), susţinător al absolutismului, rămas fără sprijinul împăratului Ferdinand I de Habsburg, fuge în Anglia, iar revoluţionarii ocupă, cu toată împotrivirea, palatul său şi-i dau foc[1].

Participă la luptele de stradă şi pe baricade Eudoxiu Hurmuzachi, venit de la Berlin, şi Ioan Popovici, din Suceava, student la Viena[2].

Împăratul Ferdinand I de Habsburg se vede silit, în faţa acestei situaţii, să accepte, în 25 aprilie 1848, constituirea unui guvern responsabil, libertatea presei şi a întrunirilor, organizarea de gărzi civile şi alegeri libere pentru o Adunare Naţională care să pregătească noua *Constituţie* a Imperiului Habsburgic[3].

Fruntaşii românilor bucovineni convoacă pentru 20 mai 1848 o Adunare Naţională la Cernăuţi, în care să se stabilească „dorinţele ţării", ca o pregătire pentru alegerile deputaţilor pentru Adunarea Constituantă, care avea să pregătească noua *Constituţie* a imperiului. Participă la această Adunare Naţională reprezentanţi din întreaga Bucovină şi ai tuturor claselor sociale[4]. Eugenie Hacman, episcopul Bucovinei, reprezenta clerul, Hurmuzăcheştii, Vasilco, Goian, Zotta, Petrovici, Mikuli, proprietarii, iar primarii din mai multe comune, ţărănimea. Minoritatea

[1] Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I, (1774–1862). *De la administraţia militară la autonomia provincială*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1993, p. 366.

[2] *Ibidem*, p. 372.

[3] Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, ediţie şi studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, Bucureşti, Editura Humanitas, Colecţia „Historia magistra vitae", 1991, p. 89–90.

[4] *Ibidem*,

BDD-A32898 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:10 UTC)

germană este reprezentată de Anton Kral, directorul Liceului german din Cernăuți și mai mulți colegi ai săi. După dezbateri, la care iau parte mai mulți reprezentanți ai categoriilor sociale, s-a ajuns la „programarea a 12 dorințe". Mai multe dintre ele cu mare impact asupra viitorului Bucovinei. Se stabilește „separarea Bucovinei de Galiția" și constituirea ei în „țară de coroană autonomă", organizarea administrației pe „baza autonomiei provinciale", „dezrobirea țăranilor" prin desființarea „clăcii și a dijmei", „garantarea religioasă", „egalitatea tuturor confesiunilor", desfacerea episcopiei Bucovinei de [Mitropolia] din Carlovăț (punctele 1–3, 5, 6, 10). Se prevăd, la celelalte puncte, revocarea „măsurilor vexatorii la graniță" și „dorințe" de natură economică și fiscală[5].

Adunarea Națională din 20 mai 1848 arată că prin înlăturarea absolutismului din Imperiul Habsburgic și românii din Bucovina se bucurau de deplină libertate. Întreprind acțiuni ca și românii din celelalte provincii românești și înlătură regimul absolutist din provincia lor.

Mihai Grigore Sturdza (1834–1849), domnitorul Moldovei, suprimă Asociația Patriotică (1846) și urmărea lichidarea revoluționarilor din 1848. Bucovinenii apelară, în spiritul Adunării Naționale de la Cernăuți, din 20 mai 1848, la Meletie Brandaburul, originar din Suceava, Mitropolitul Moldovei, să stăruie cu autoritatea sa pentru „zdrobirea cătușelor despotismului și proclamarea libertății și în Moldova". Îi trimit, în acest sens, și o *Adresă – apel*, în 28 mai/9 iunie 1848[6].

Era o invitație pentru personalitățile din Moldova că aveau găzduire în Bucovina și puteau primi sprijin pentru „zdrobirea cătușelor despotismului".

Și întâlnim în Bucovina, la Cernăuți, refugiați din Moldova: M. Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Iancu Alecsandri, Alexandru Ioan Cuza, Gheorghe Sion, Anastase Panu, Alecu Russo, Petru Cazimir, Costache Cazimir, Costache Negri, iar din Transilvania: Timotei Cipariu, Gheorghe Barițiu, Aron Pumnul.

Mărturiile cele mai importante despre prezența revoluționarilor români în Bucovina ni le-a lăsat Iraclie Porumbescu, care trăiește în mijlocul lor și participă la acțiuni puse la cale de ei, deosebit de periculoase[7]. Avea, prin originea sa socială, un statut prin care nu era legat de proprietarii din Bucovina și nici de personalitățile cu titluri nobiliare, conferite de Curtea din Viena. Își face pregătirea intelectuală în condiții vitrege și le depășește prin înzestrarea pentru luptă și legarea de provincia sa natală.

Statutul electoral pentru Adunarea Constituantă din Imperiul Habsburgic atribuie Bucovinei opt mandate: Cernăuți – două mandate, unul pentru oraș, altul pentru județ și câte un mandat pentru circumscripțiile: Suceava, Rădăuți, Câmpulung Moldovenesc, Sadagura, Coțmani și Câmpulung pe Ceremuș.

[5] *Ibidem*, p. 94. Textul celor „12 Dorințe".

[6] *Ibidem*, p. 95–97. Se publică aici *Adresa – apel*.

[7] *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*. Adnotate și însoțite de *O schiță biografică* de Leonida Bodnarescu. Partea I, Cernăuți, Societatea Tipografică Bucovineană, Editura lui Leonida Bodnarescu, 1898, p. 97–103.

BDD-A32898 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:10 UTC)

Comisiile pentru fiecare circumscripție sunt stabilite de Guberniul Galiției, de care depindea Bucovina, în colaborare cu dregătoriile districtuale și având la conducere un reprezentant al împăratului. Cunoaștem componența acestor comisii[8]. Intră în ele puțini români. Îi vedem în una din circumscripțiile de la Cernăuți pe Gheorghe Isăchescu și Gheorghe Hurmuzachi. Cu asemenea comisii formate, cu precădere, din reprezentanții dregătoriilor austriece, [rezultatele] nu puteau fi decât defavorabile românilor bucovineni.

Alegerile parlamentare pentru Adunarea constituantă se țin între 13 și 26 iunie 1848. Comisiile din fiecare circumscripție știură să lucreze. Nu se alege niciun reprezentant al familiei Hurmuzachi, deși un membru al ei intrase într-o comisie, niciun reprezentant al intelectualilor români și nici al proprietarilor din Bucovina. Se alege un intelectual, Anton Kral, directorul Liceului german din Cernăuți, în una din circumscripțiile din capitala Bucovinei și șapte țărani, dintre care numai doi știutori de carte: Mihai Bodnar-Bodnărescu în circumscripția Rădăuți și Miron Ciupercă-Ciupercovici în circumscripția Câmpulung Moldovenesc. Desfășoară în Parlamentul de la Viena o activitate susținută prin mijlocirea petițiilor, cu multe semnături, pe care le introduc în dezbaterile Parlamentului, având ca temă principală obținerea unui statut de autonomie provincială[9]. Sunt combătuți de Lukian Cobeliță, deputatul din circumscripția Câmpulung pe Ceremuș și răzvrătitorul huțulilor din Munții Bucovinei, care susține și în Parlamentul de la Viena rămânerea Bucovinei la Galiția. Demersul deputaților români și al lui Anton Kral nu va rămâne fără răspuns. În noua *Constituție* a imperiului se va sancționa separarea Bucovinei de Galiția.

Hurmuzăcheștii, familia cu cel mai mare prestigiu și autoritate în viața politică, socială și culturală din Bucovina[10], sunt scoși din lupta politică prin nealegerea lor în Parlamentul de la Viena în momentul când se pregătea *Constituția* imperiului. Țin o reuniune de familie la Cernauca, moșia lor de lângă Cernăuți și hotărăsc să scoată un ziar, să facă auzit cuvântul lor în Parlamentul de la Viena[11]. „Bucovina", cu subtitlul „Gazetă românească pentru politică, religie și literatură", apare la Cernăuți cu începere de luni 4/16 octombrie 1848[12]. Își inaugurează activitatea cu un editorial programatic *Cernăuți, 3 octombrie*, pregătit de Gheorghe Hurmuzachi și semnat cu inițiale: „G. H". Se deschide cu o prezentare a Revoluției din 1848, realitate istorică pe care statele europene nu o pot evita și nici Imperiul

[8] Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 383–385. Componența comisiilor, cu numele persoanelor.

[9] *Ibidem*, p. 390–394. Activitatea lui Mihai Bodnar-Bodnarescu, Miron Ciupercă-Ciupercovici și Anton Kral în Parlamentul de la Viena.

[10] Ion Nistor, *Un capitol din viața culturală a românilor din Bucovina 1774–1857*, București, Librăriile Socec & Co., C. Sfetea Pavel Suru, 1916, p. 39–44.

[11] *Ibidem*, p. 103.

[12] „Bucovina" [I], nr. 1, 4/16 octombrie 1848, p. 1–3. Editorial programatic; Teodor Bălan, *Frații George și Alexandru Hurmuzachi și ziarul „Bucovina". Un capitol din istoria politică a Bucovinei din anii 1848–1850*, Cernăuți, Societatea Tipografică Bucovineană, 1924, p. 14–25. Capitolul: *Progr*

BDD-A32898 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:10 UTC)

Habsburgic, multinațional. O „lovire magică" – adică Revoluția din 1848, arată Gheorghe Hurmuzachi, sfarmă – „lanțurile spiritului" și „inimile popoarelor" pe care „un îndelungat despotism le amorțise", se deșteaptă din „politica lor de letargie" și „aleargă înaintea noului secol" spre realizarea „împărăției libertății și dreptății".

Curtea din Viena trata Bucovina, provincie din marginea imperiului, ca o „maștеră" [mumă vitregă] și o ținea în „cătușe" [cu] o „birocrație obraznică sau incapabilă". Revoluția aduse și în Bucovina speranțele mult așteptate la trecerea din „vechea sclavie în noua eră". „Bucovina" va fi, arată fondatorii săi, „defensorul", adică apărătorul „intereselor naționale, intelectuale și materiale".

Hurmuzăcheștii fondează „Bucovina" ca o publicație singulară bilingvă româno-germană, deosebită și prin așezarea textelor în pagină, cu poziții distincte. Textele românești se tipăresc în stânga, cu litere chirilice și datele după vechiul calendar, textele în germană se tipăresc în partea dreaptă, cu litere latine și datele după calendarul nou.

Paginile sunt împărțite în două, separate printr-o linie orizontală, partea de sus: pentru editoriale și alte articole de orientare, partea de jos: *Feuilleton*, pentru lucrări literare. Ziarul cuprindea încă de la primul număr un *Supliment*, mai târziu abandonat cu textele pe două coloane, separate printr-o linie verticală. Nu este consacrat, cum s-ar crede, literaturii, ci informațiilor cotidiene și de altă natură. Mai este de remarcat că paginația ziarului este continuă pe întregul an, iar *Suplimentul* este integrat în paginația din numărul respectiv.

„Bucovina" are redactori responsabili pe Gheorghe și Alexandru Hurmuzachi până în 14/26 octombrie 1849, apoi numai Alexandru Hurmuzachi. Ziarul se tipărește în Tipografia lui Johann Eckhart și Fiul, singura, la acea dată, în Bucovina. Hurmuzăcheștii îl aduc alături de ei și pe Iraclie Porumbescu, secretar de redacție, cum va rămâne pe toată durata apariției ziarului. Își va da concursul în susținerea ziarului și Aron Pumnul.

„Bucovina" publică, încă din primul număr, *Proiect a drepturilor fundamentale înfățișat Parlamentului de comitetul Constituțiunei* în 30 de articole[13]. Se deschide cu un articol de punere în temă: „Toți oamenii – se arată aici – au drepturi egale, înnăscute, și neînstrăinătoare dintre care cele mai însemnate sunt: dreptul a de sine conservație, a libertății personale, a dezvoltării intelectuale și materiale". Mai încolo se arată obligațiile statului în apărarea drepturilor cetățenilor, ale justiției în aplicarea legilor și ale armatei în apărarea țării.

Proiect a drepturilor fundamentale este întocmit cu preocuparea evidentă să nu se introducă în noua *Constituție* a Imperiului Habsburgic prevederi din epoca absolutismului. „Toate principiile de clasă – se arată în articolul 5 – și toate feluritele

[13] *Ibidem*, nr. 1, 4/16 octombrie 1848, p. 5–7. Textul: *Proiect a driturilor fondamentale, înfățișat Parlamentului de comitetul Constituției*. Text român cu [caractere] chirilice, text german cu [caractere] latine. Se publică aici și mai departe sub supravegherea lui Iraclie Porumbescu, secretarul de redacție.

BDD-A32898 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:10 UTC)

numiri de nobleţă sunt desfiinţate şi nu se mai pot hărăzi [acorda] de acum înainte", proprietatea să nu fie „mărginită prin legături feudale" şi nici prin aranjamente de familie (articolul 23), egala îndreptăţire a „limbii obicinuite a ţării" în viaţa publică, în funcţii şi în şcoală (articolul 21).

„Bucovina" prezintă după acest *Proiect a drepturilor fundamentale* situaţia din Muntenia şi din Moldova, cu intrarea turcilor şi ruşilor, reprezentanţii celor două imperii „aşa de împilatoare"[14].

Proiect a drepturilor fundamentale nu vorbeşte de revendicările românilor. Lucrul acesta se făcea de deputaţii din Parlamentul de la Viena şi prin *Petiţia Ţării* din iunie 1848, publicată în presa vieneză cu câteva luni mai înainte de încheierea dezbaterilor pentru noua *Constituţie*, preluată de acolo şi apărută şi în „Bucovina", ziarul cernăuţean[15].

Petiţia Ţării sau *Petiţia Bucovinei* se întemeiază pe *Dorinţele* Adunării Naţionale de la Cernăuţi, din 20 mai 1848, în cele 12 puncte, expuse acolo enunţiativ. Acum asistăm la prezentarea lor sub forma unei demonstraţii, cu punerea în aplicare a prevederilor înscrise în ea. Se deschide, ca toate documentele din epoca Revoluţiei din 1848–1849 din Bucovina, cu separarea provinciei de Galiţia şi dobândirea autonomiei locale, cu conducere proprie. Datată: „Cernăuţi, iunie 1848", *Petiţia Ţării* este semnată de Eugenie Hacman, episcopul Bucovinei, Eudoxiu Hurmuzachi, vicarul Epaminonda Bendela, boierii Ion Mustaţă, Cristof Petrovici, Nicolae Petrini, arhitectul Joseph Müller, tipograful Ferdinand Eckhart şi doi studenţi, Constantin Tarangul şi Ioan Homiuca. Se alătură şi 250 de semnături ale locuitorilor din Bucovina. Între semnatari îl vedem şi pe Iraclie Porumbescu.

Petiţia Ţării era chemată să confere greutate, prin semnăturile aşternute pe ea, revendicărilor bucovinenilor. Era adresată, protocolar, împăratului Ferdinand I de Habsburg, dar se ştia că el nu conducea, în realitate, imperiul. O delegaţie condusă de Eudoxiu Hurmuzachi şi Mihai Bodnar-Bodnarescu, deputatul din Rădăuţi, prezintă *Petiţia Ţării*, printr-un intermediar, în 1 august 1848, prezidiului Parlamentului din Viena, iar Ministerul de Interne din capitala imperiului o trimite în rezumat Guberniului din Galiţia[16].

Împăratul Ferdinand I de Habsburg părăseşte conducerea Imperiului Habsburgic în valurile revoluţiei, în 27 noiembrie 1848 şi o trece lui Carol Ferdinand, fratele său, dar şi acesta o părăseşte în valurile revoluţiei, după câteva zile şi o trece lui Francisc Iosif (Franz Joseph), fiul său, care vine la conducerea imperiului pe valurile revoluţiei, în 2 decembrie 1848.

Un împărat mărginit intelectual – să nu spunem altfel – şi un al doilea împărat, despre care ştim puţine lucruri, părăsesc conducerea imperiului în valurile revoluţiei şi vine la conducerea [lui] pe valurile revoluţiei, un al treilea împărat „din graţia lui Dumnezeu", la 18 ani, să conducă imperiul miniştrii săi, prin voinţa şi puterea lor.

[14] „Bucovina", [I], nr. 1, 4/16 octombrie 1848, p. 12.
[15] *Ibidem*, nr. 9, 3/15 decembrie 1848, p. 67–70.
[16] Mihai I

BDD-A32898 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:10 UTC)

Adunarea Constituantă îşi încheie lucrările pentru elaborarea *Constituţiei* în martie 1849, începute în iunie 1848. Am stăruit mai sus asupra activităţii celor doi deputaţi în Parlamentul de la Viena şi asupra *Petiţiei Ţării*, document important.

Francisc Iosif, împărat „din graţia lui Dumnezeu", sancţionează *Constituţia pentru Împărăţia Austriei* în 4 martie 1849, operă a Adunării Constituante, elaborată în Parlamentul din Viena[17]. Francisc Iosif, venit la conducerea imperiului pe valurile revoluţiei, „din graţia lui Dumnezeu", la 18 ani, nu are niciun merit în pregătirea şi elaborarea acestui document fundamental în istoria Imperiului Habsburgic. Îi revine numai obligaţia, prin demnitatea ce o ocupa, să o sancţioneze. Sub semnătura şi sigiliul său, se înşiră numele celor opt miniştri care conduceau imperiul prin voinţa şi puterea lor. Semnează numai cu numele de familie, [asemenea] caselor domnitoare europene[18].

Constituţie pentru Împărăţia Austriei stabilea, în capitolul IX, din cele XVI ale sale, împărţirea administrativă a imperiului în patru regate: Ungaria, Croaţia, Slavonia şi Lombardo-Veneţian, un mare principat: Transilvania, un voievodat: Serbia şi un ducat: Bucovina. Se stabilea ca fiecare din aceste unităţi administrative să-şi elaboreze *Constituţia provincială* şi să-şi înfiinţeze *Dieta provincială* în subordinea guvernului central de la Viena.

Curtea din Viena numeşte pentru punerea în aplicare a prevederilor din *Constituţia pentru Împărăţia Austriei* guvernator civil pentru Ducatul Bucovinei şi guvernator civil şi militar pentru Principatul Transilvania.

Guvernator civil pentru Ducatul Bucovinei este numit de Alexandru Bach (1813–1893), ministrul de interne al Imperiului Habsburgic (1852–1859), Eduard Bach, fratele său[19]. Primea însărcinarea să pună în aplicare de îndată prevederile din *Constituţie pentru Împărăţia Austriei* şi din *Proiectul de Constituţie provincială pentru Ducatul Bucovinei*, întocmit de o comisie sub conducerea lui Eudoxiu Hurmuzachi[20]. Se publică în „Bucovina", în două numere din septembrie – octombrie 1849[21].

Proiect de Constituţie provincială pentru Ducatul Bucovinei, în 57 de articole, stabilea, în deschiderea sa, că Bucovina era „provincie a Coroanei

[17] „Bucovina" [II], nr. 4, 4/16 martie 1849, p. 21–30. Se publică textul integral: *Constituţie pentru Împărăţia Austriei*. Textul românesc cu [caractere] chirilice, textul german cu [caractere] latine.

[18] Dăm numele celor opt miniştri şi funcţia lor: Felix Schwarzenberg (1800–1852) prim-ministru; Francisc S. Stadion (1806–1853), ministru de interne; Filip Krausse, ministru de finanţe; Alexandru Bach (1813–1870), ministru de interne; Kordon, ministru al Casei imperiale, Karl Bruck, ministrul comerţului; Thinfeld şi Kulmer, despre care nu avem nicio altă informaţie.

[19] „Bucovina" [II], nr. 6, 18/30 martie 1849, p. 35. Eduard Bach informează publicul despre numirea sa printr-o *Încunoştinţare* datată: *Cernăuţi, 23 mart 1849* şi semnată „Eduard Bach, consilieru de guvern şi şef politic".

[20] Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 427.

[21] „Bucovina" [II], nr. 29, 9/21 septembrie 1849, p. 159–162; nr. 31, 23 septembrie/5 octombrie 1849, p. 169. Textul integral: *Proiect de Constituţie provincială pentru Ducatul Bucovinei*. Text român cu [caract

BDD-A32898 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:10 UTC)

imperiale" şi că avea Cernăuţii capitală. Bucovina era declarată independentă de Galiţia, în care fusese integrată prin *Patenta imperială* din 13 aprilie 1813, cu teritoriul ei, locuitorii şi averile sale. Curtea din Viena condiţionează sancţionarea *Constituţiei provinciale pentru Ducatul Bucovinei* prin anularea prevederilor din *Patenta imperială* din 13 aprilie 1813. Un *Patent publicatoriu*, publicat în „Bucovina" în 9/21 septembrie 1849 stabileşte ca separarea Bucovinei de Galiţia să se facă printr-o „coînţelegere" între părţi[22]. O hotărâre cu privire la un proces istoric desfăşurat pe o durată de un secol nu se putea lua repede şi nici într-un timp previzibil. Partea galiţiană nu era dispusă să cadă la „coînţelegere" pentru scoaterea din proprietatea sa a averii care nu-i aparţinea de drept, şi să o restituie Bucovinei. Eduard Bach, guvernatorul civil al Ducatului Bucovinei, amâna îndeplinirea sarcinii ce i se încredinţă şi, chiar frate cu ministrul de Interne, este înlocuit cu Adalbert von Henniger, care nici el în mandatul său (1849–1853), nu poate îndeplini – nici nu putea – această sarcină.

Bucovina, proclamată provincie independentă de Galiţia prin *Constituţie pentru Împărăţia Austriei* şi *Constituţia provincială pentru Ducatul Bucovinei* va continua să rămână integrată în Galiţia până în 1862.

Singura prevedere din cele două *Constituţii* care se pune în aplicare este numirea Cernăuţilor, o aşezare iniţial de numai câteva case, pe malul Prutului[23], capitală a Bucovinei: „catedră a celor mai înalte dregătorii a ţării, a dietei, a feluritelor şi înaltelor şcoale, a institutului de credit şi a altor institute pentru binele obştesc şi va dovedi mare însemnătate în avuţie şi populaţie"[24].

Camera deputaţilor a Regatului Ungariei se întruneşte la Debrecen (Debreţin) în 14 aprilie 1849, la o lună după sancţionarea *Constituţiei pentru Împărăţia Austriei* din 4 martie 1849 şi decretează, în baza victoriilor revoluţionarilor maghiari sub comanda generalului polonez Iosif Bem (1794–1850), detronarea Habsburgilor şi proclamarea lui Lajós Kossuth (1802–1894) guvernator al Regatului Ungariei. Principatul Transilvaniei este integrat în Regatul Ungariei[25].

Conducerea revoluţionarilor maghiari suspendă apariţia „Gazetei Transilvaniei" şi [a periodicului] „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", care îi numea, cum am văzut, „rebeli", în 13 martie 1849. G. Bariţiu se refugiază în Muntenia şi se stabileşte la Câmpina.

Curtea din Viena cere sprijinul Imperiului Ţarist şi armatele sale intră în Transilvania sub comanda generalului Ivan Feodorovici Paskievici (1782–1856) şi revoluţionarii maghiari capitulează la Şiria (Arad), în 13 august 1849.

[22] *Ibidem*, nr. 29, 9/21 septembrie 1829, p. 159–160.

[23] Constantin Loghin, *Cernăuţii*, Cernăuţi, Tipografia Mitropolitul Silvestru, 1936, p. 17–32. Capitolul II: *Istoricul*.

[24] „Bucovina" [II], nr. 4, 4/16 martie 1849, p. 30.

[25] [Constantin Daicoviciu], Victor Cheresteşiu, Cornelia Bodea, Bujor Surdu, Camil Mureşan, Constantin Nuţu, Acaţiu Egved, Vasile Curticăpeanu, *Din istoria Transilvaniei*, [ediţia a] II [-a], [Bucureşti], Editu

BDD-A32898 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:10 UTC)

G. Barițiu este arestat de armata țaristă de ocupație la Câmpina, ținut în închisoarea din Ploiești trei săptămâni. Fiind supus austriac, este dus sub escortă și predat autorităților austriece din Cernăuți, cu recomandarea că era „om periculos". Autoritățile austriece îl leagă în „fiare" și îl depun în închisoarea militară („Garnisonsarrest"). Gheorghe Hurmuzachi întreprinde demersuri pentru eliberarea lui G. Barițiu din închisoare și adresează și el un *Memoriu* către Guberniul Galiției, de care depindea Bucovina, cum am arătat mai sus, să se facă cercetări în legătură cu activitatea sa[26]. Este eliberat din închisoare după ce Gheorghe Hurmuzachi depune cauțiune persoana și averea sa. G. Barițiu stă în închisoarea din Cernăuți între 18 și 30 iunie 1849. După ce iese din închisoare, are obligația să se prezinte la organele administrative de câte ori i se va cere și nu avea permisiunea să părăsească Bucovina.

G. Barițiu, întemeietorul presei românești în Transilvania, se bucură în Bucovina de ospitalitatea proverbială a lui Doxachi Hurmuzachi (1782–1857), seniorul de la Cernauca și, deși proscris, „om periculos", i se acordă prețuire pentru lupta sa politică în apărarea drepturilor poporului român. Iraclie Porumbescu, admirator al lui G. Barițiu, stabilește acum și relații personale cu el. Secretar de redacție la ziarul „Bucovina", îl invită să colaboreze cu articole politice. Ar fi important de identificat aceste articole, de s-ar putea, pentru cunoașterea activității sale, de mare interes și pentru istoria Bucovinei.

„Bucovina" rămâne, după suspendarea „Gazetei Transilvaniei" și a „Foii pentru minte, inimă și literatură" de revoluționarii maghiari, în 13 martie 1849, singura publicație românească din Imperiul Habsburgic să susțină revendicările românilor de dincoace și de dincolo de Carpați.

Alexandru Hurmuzachi, redactor la „Bucovina", pregătește un studiu, *Poziția ierarhiei române în Austria*, pe care îl publică în ziarul cernăuțean în două numere, în aprilie și în iunie 1849[27]. Semnat în primul număr cu inițiale: *E. H.*, se putea crede, după această indicație, că aparținea lui Eudoxiu Hurmuzachi, președinte al comisiei pentru elaborarea *Constituției provinciale pentru Ducatul Bucovinei*. Nu avem documente – sau nu le cunoaștem – să susținem că a fost o înțelegere între cei doi frați să se procedeze în felul acesta. Partea a doua a studiului apare peste două luni, fără semnătură.

Alexandru Hurmuzachi deschide studiul său cu un elogiu adus Revoluției din 1848. „În anul de eternă memorie – declară Alexandru Hurmuzachi – soarta voind ca naționalitatea fiecăruia popor din întinsa Monarhie austriacă să surpe lanțurile cele vechi și fiecare națiune să se bucure în desfătare de prețiosul dar al vieții naționale neatârnate".

O națiune ca cea română, care și-a cucerit libertatea prin revoluție, se impunea ca și biserica ei să-și dobândească independența prin ieșirea din

[26] Teodor Bălan, *George și Alexandru Hurmuzachi*.... Capitolul: *Cazul Barițiu*, p. 26–29. Și *Anexele*, p. 49–52.

[27] „Bucovina", [II], nr. 9, 8/20 aprilie 1849, p. 47–50; nr. 18, 10/22 iunie 1849, p. 89–91. Textul studiului:

BDD-A32898 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:10 UTC)

subordonarea față de [Mitropolia] din Carlovăț. Meritul Bisericii Ortodoxe Române constă în două împrejurări, primejdioase în egală măsură. „Biserica, sprijinul de căpetenie şi protectoarea conştiinţei religioase a românilor s-a opus – arată Alexandru Hurmuzachi – contra mahomedanismului ce străbătea de la răsărit; pe de altă parte contra catolicismului, ce cu o tărie tot aşa de mare ameninţa de la apus". Catolicismul era religia de stat a Imperiului Habsburgic şi punerea sa pe acelaşi plan cu mahomedanismul nu putea fi trecută cu vederea.

Alexandru Hurmuzachi încheia partea a doua a studiului său cu declaraţia lui Danniel O'Connell (1775–1847), agitator irlandez, care se ridică în Parlamentul englez în apărarea compatrioţilor săi: „O, sclavi moşteniţi,/Au doar voi nu ştiţi,/Că cel ce voieşte a se libera,/Trebuieşte însuşi lovituri a da?"

Alexandru Hurmuzachi este arestat şi depus în închisoarea militară pe unde trecuse şi G. Bariţiu. Gheorghe Hurmuzachi se folosi de un moment favorabil şi izbuteşte, după ce depune o garanţie, să-l scoată pe fratele său din închisoare, în 5/17 iulie 1849. „Bucovina" nu apare între 17/29 iunie şi 8/20 iulie 1849. Mai fusese suspendată în ianuarie 1849, când revoluţionarii maghiari, sub comanda lui Bem, ajung în graniţele Bucovinei. Curtea din Viena introduce starea de asediu în Galiţia şi suprimă toate ziarele, afară de două guvernamentale, care apăreau în Galiţia. „Bucovina" este suspendată între 5/17 ianuarie 1849 şi 26 februarie/7 martie 1849. În martie 1849, suspendă şi revoluţionarii maghiari publicaţiile scoase de G. Bariţiu în Transilvania.

Curtea din Viena îl numeşte guvernator civil şi militar în Transilvania, înainte de capitularea revoluţionarilor maghiari la Şiria, în 13 august 1849, pe Ludwig baron de Wohlgemuth (1788–1851), cu începere din iulie 1849, să aplice, în spiritul disciplinei militare şi a gradului său de general, prevederile înscrise în *Constituţie pentru Împărăţia Austriei* şi în legile care îi urmează. Avea, pentru comunicarea dispoziţiilor sale, presa maghiară şi săsească şi nicio publicaţie românească pentru populaţia majoritară, care se menţine în revoluţie pe poziţia imperialilor. Hotărî să-şi reia apariţia „Gazeta Transilvaniei" şi „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", suspendate de revoluţionarii maghiari în martie 1849. Erau pregătite condiţiile ca G. Bariţiu să se întoarcă în Transilvania şi să-şi continue acolo activitatea publicistică.

G. Bariţiu părăseşte Bucovina în 22 septembrie/4 octombrie 1849. Alexandru Hurmuzachi, redactor responsabil, şi Iraclie Porumbescu, secretar de redacţie, publică în „Bucovina" un articol, datat *Cernăuţi, 22 sept.*, în 23 septembrie/5 octombrie, în care îi fac lui G. Bariţiu o caracterizare memorabilă: „Bărbat puternic – arată ei – în vorbă şi în faptă, patriot luminat şi naţionalist învăpăiat"[28].

G. Bariţiu îşi reia activitatea la „Gazeta Transilvaniei" cu un editorial programatic, *Către domnii cititori*, publicat în 1 decembrie 1849[29]. Evocă împrejurările

[28] *Ibidem*, nr. 31, 23 septembrie /5 octombrie 1849, p. 175.

[29] „Gazeta Transilvaniei", anul XII, nr. 18, 1 decembrie 1849, p. 67. Numerotarea se dă în continuare după nr. 17, din 3 martie 1849, când cele două publicaţii sunt suspendate de revoluţionarii maghiari.

BDD-A32898 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:10 UTC)

prin care trece după suspendarea publicaţiilor sale, în 3 martie 1849. Era încrezător că îşi relua lupta politică sub autoritatea prevederilor din *Constituţie pentru Împărăţia Austriei* şi în colaborare cu guvernatorul civil şi militar al Transilvaniei. „Cei care nu sunt cu noi – declară G. Bariţiu – sunt contra noastră".

Programul „Gazetei Transilvaniei" pe care îl publică în continuare este scurt şi explicit. Va publica: *Măsure şi ordinaţiuni guberniale destinate pentru publicitate*; *Noutăţi din patrie şi străine*; *Apărarea intereselor noastre patriotice şi naţionale tocma în măsura în care va fi iertat şi jurnalelor de alte limbe a apăra pe ale lor*; *«Foaia pentru minte, inimă şi literatură» cuprinde articuli curăspunzători titulei sale.*

George Bariţiu trece în fruntea programului său de activitate publicarea comunicatelor guvernamentale. Era condiţia pusă de Ludwig baron de Wohlgemuth, pentru reapariţia publicaţiilor româneşti.

G. Bariţiu deschide secţiunea *Partea oficială* cu comunicatul lui Ludwig baron de Wohlgemuth, *Cătră poporul ţăran*, care sună ca un sfârşit de epocă în istorie: „Robia (iobăgia, claca) este ştearsă pentru toţi vecii"[30]. Se vestea şi sfârşitul speranţelor proprietarilor de moşii, că se vor reîntoarce stările de lucru de dinainte de revoluţie. „Deci pentru ca să ştie fiecare – atrage atenţia guvernatorul civil şi militar – şi ca astfel de spărieturi să nu mai fie crezute de nimeni mai declar o dată cu solemnitate că robota este ştearsă pentru toţi vecii şi nu se va mai întoarce niciodată".

Ludwig baron de Wohlgemuth desfiinţează îndată ce se instalează la conducerea Transilvaniei „orice comitet naţional sau politic încât nici urma să nu-i rămâne"[31]. Îi avea în vedere pe revoluţionarii maghiari care îi înlăturară pe Habsburgi de la conducerea imperiului.

G. Bariţiu acordă mare atenţie comunicatelor şi măsurilor guvernatorului civil şi militar şi le putem urmări în „Gazeta Transilvaniei" încă de la reapariţia sa[32].

Constituţie pentru Împărăţia Austriei constituia singura bază pentru organizarea imperiului. G. Bariţiu publică în „Gazeta Transilvaniei" încă de la primul număr, un studiu foarte extins, *Idei îmbiitoare şi pregătitoare* pentru o viitoare organizare a Imperiului Habsburgic[33]. Studiul cuprinde şi un capitol separat, *Punctele Petiţiunei române* în număr de opt, între care merită o atenţie deosebită cel cu care se deschide această *Petiţiune română*. Se solicită deci ca toţi românii din Imperiul Habsburgic să se unească „într-o singură naţiune de sine stătătoare"[34].

[30] *Ibidem*, p. 68. Comunicatul: *Către poporul ţăran.*

[31] Cornelia Bodea, *1848 la români*, vol. III: *Revoluţia în viziunea contemporanilor*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1998, p. 614.

[32] „Gazeta Transilvaniei", anul XII, nr. 24, 22 decembrie 1849, p. 91; nr. 26, 29 decembrie 1849, p. 99.

[33] *Ibidem*, nr. 18, 1 decembrie 1849, p. 68–69, nr. 19, 5 decembrie 1849, p. 71–73; nr. 20, 8 decembrie 1849, p. 79–80. Studiul: „Idei îmbietoare şi pregătitoare".

[34] *Ibidem.*

BDD-A32898 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:10 UTC)

Textul face parte din *Memoriul naţiunii române...* şi a fost prezentat împăratului Francisc Iosif de o delegaţie condusă de Andrei Şaguna, în care se aflau, pentru Bucovina, Eudoxiu Hurmuzachi şi deputatul rădăuţenilor, Mihai Bodnar-Bodnarescu[35].

Memoriul, document important şi pentru istoria Bucovinei, venea prea târziu. Lucrările Adunării Constituante pentru elaborarea *Constituţiei pentru Împărăţia Austriei* se apropiau de sfârşit [ca] să mai poată fi luat în considerare. Nu era bine ales nici momentul politic. Trebuia adresat nu împăratului, ci Parlamentului, unde se pregătea *Constituţie pentru Împărăţia Austriei*, care va fi sancţionată în 4 martie 1849.

G. Bariţiu inaugurează noul an în reapariţia publicaţiilor sale cu un editorial programatic, *O repede privire în trecut şi în viitor*, pe care îl publică în „Gazeta Transilvaniei", în 2 ianuarie 1850[36]. Avertiza că vremea pentru noi lupte nu era trecută. „Orizontul nu este senin – arată G. Bariţiu. Parisul, acel cămin al revoluţiilor, fierbe ca un vulcan cu câteva luni înainte de eruperea lavei, Germania [era] într-o dezbinare confuză şi foarte periculoasă", iar din Italia nu veneau semne pentru „menţinerea păcii". Tot acum face cunoscut şi comunicatul lui Ludwig baron de Wohlgemuth, *Publicaţiune*, datat: „Sibiu în 10 ianuarie 1850", publicat în 13 februarie 1850[37], în care arată că proprietarii de moşii căutau să se folosească de instabilitatea politică din imperiu şi să revină la stările de lucruri dinainte de revoluţie. Guvernatorul civil şi militar declară din nou că „statutul iobăgiei (robia, claca) este şters şi foştii supuşi iobagi sunt recunoscuţi ca proprietari, carii au a stăpâni şi folosi moşiile pe care se află". Aplicarea prevederilor din *Constituţie pentru Împărăţia Austriei* din 4 martie 1849 era obligatorie şi nimeni, „fie acela orişicine, să nu cuteze a-şi face el sieşi dreptate" că va fi tras „la pedeapsă legiuită". Guvernatorul civil şi militar al Transilvaniei este atacat violent pentru politica sa de către saşi şi unguri şi denunţat Curţii din Viena că se comporta ca un „walachischer Tribun" – tribun valah[38]. Asemenea acuzaţii, deosebit de grave, nu se putea să rămână fără urmări.

G. Bariţiu trece, după publicarea editorialului programatic din 2 ianuarie 1850 şi după *Publicaţiune*, făcută cunoscută de Ludwig baron de Wohlgemuth în 13 februarie 1850, la prezentarea politicii aristocraţiei maghiare şi săseşti în Revoluţia din 1848–1849 şi la pierderile românilor. Publică o dare de seamă, *Stricăciunea românilor transilvăneni în morţi şi averi (1848–1849)*, publicată în „Gazeta Transilvaniei", în 26 ianuarie 1850[39]. Un martor ocular în Revoluţia din 1848–1849 publică o corespondenţă, *Alba Karolina. Dec. 30*, în care prezintă pierderile românilor în revoluţie. Corespondenţa apare în „Südslavische Zeitung"

[35] Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 413.
[36] „Gazeta Transilvaniei", [XIII], nr. 1, 2 ianuarie 1850, p. 1.
[37] *Ibidem*, nr. 12, 13 februarie 1850, p. 48.
[38] Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 616.
[39] „Gazeta

BDD-A32898 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:10 UTC)

din Agram și este preluată de publicația „Bote" din Viena. Se dau aici numele tribunilor, legionarilor și centurionilor din armata lui Avram Iancu căzuți în lupte, [ale] preoților, protopopilor și civililor împușcați, spânzurați, decapitați, jupuiți de vii, localitățile cu satele arse și pagubele aduse gospodăriilor. Un rol important în pierderile românilor au conții și grofii maghiari și se dă numele lor, localitățile și numărul românilor omorâți din porunca lor.

Este cel dintâi tablou privind situația din Transilvania în Revoluția din 1848–1849, întocmit de un martor ocular, care ar fi de folos și istoricilor.

Iraclie Porumbescu, admirator al lui G. Barițiu, îi urmărea din Bucovina publicistica politică activă și energică, sub autoritatea prevederilor din *Constituție pentru Împărăția Austriei* și a măsurilor luate de guvernatorul civil și militar al Transilvaniei și se hotărăște să devină cronicar al realităților din Bucovina, în contrast cu cele din Transilvania. Îi trimite lui G. Barițiu o lungă corespondență, datată: „Cernăuți, 19 ian.", pe care redactorul „Gazetei Transilvaniei" o publică în două numere, din 3 și 6 februarie 1850[40]. Iraclie Porumbescu caracterizează situația din Bucovina [ca fiind] într-o stare de nemulțumire, în comparație cu cea din Transilvania. „Noi suntem încă tot pe acel pământ vegetativ – îl informează Iraclie Porumbescu pe G. Barițiu – pe care ne lăsași atunci când te-ai dus de la noi". Avea în vedere perioada când G. Barițiu petrece în Bucovina mai multe luni după suspendarea publicațiilor sale de [către] revoluționarii maghiari, în martie 1849. Definește situația din Bucovina într-o frază memorabilă: „Pe pământ constituțional – arată Iraclie Porumbescu – mai murim de dorul *Constituțiunei*". Bucovina fusese declarată, prin *Constituție pentru Împărăția Austriei*, provincie independentă de Galiția, dar această prevedere întârzia să se aplice și – cum am arătat mai sus – nici nu se va pune în aplicare. Și mai departe: „Împlinirea dorințelor și alor nevoilor noastre încă tot pânsează [aștepta] în mult mai frumoasele și mai comodele Curți de sus decât ar voi să vie în bietele noastre bordeie".

Iraclie Porumbescu îl încredința pe G. Barițiu că nu mai era nimic de așteptat de la „înaltele Curți", cu alte cuvinte de la conducerea de la Viena și nici de la autoritățile locale în aplicarea prevederilor din *Constituție pentru Împărăția Austriei* și *Constituție provincială pentru Ducatul Bucovinei"*.

Bucovinenii avură totuși un câștig prin Revoluția de la 1848 privind revendicările lor provinciale și naționale. Se înființa la Liceul german din Cernăuți o Catedră de limba și literatura română. Nu era suficientă într-o provincie românească în care limba oficială era cea germană și privilegiate poloneza și ruteana. Aron Pumnul înțelese misiunea sa și nu se mărgini la orele de curs, ci își desfășură activitatea și dincolo de ele.

Iraclie Porumbescu este unul din[tre] cei mai apropiați colaboratori ai lui Aron Pumnul și cel dintâi dintre bucovineni care apreciază, cum se cuvenea, orizontul său științific și dăruirea de sine în cultivarea limbii române. Prezent la

[40] „Gazeta Transilvaniei", [XIII], nr. 9, 3 februarie 1850, p. 35–36; nr. 10, 6 februarie 1850, p. 39–40.

BDD-A32898 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:10 UTC)

lecția de deschidere a lui Aron Pumnul din 25 februarie 1849 şi la tot ce urmă, mărturiile lui Iraclie Porumbescu sunt cele mai importante pentru acest moment din viața culturală a Bucovinei.

Iraclie Porumbescu se situează sub raport politic pe o poziție în concordanță cu cea a lui G. Barițiu, deşi între ei se înălțau Carpații. Dacă G. Barițiu apăra drepturile românilor din Transilvania în confruntarea cu aristocrația maghiară şi săsească, Iraclie Porumbescu îşi ridica glasul în Bucovina împotriva celor atotputernici din provincia românească [aflată] sub stăpânirea austriacă, care combăteau, nu o dată şi cu aroganța de stăpâni, existența românilor ca individualitate națională. „*România* este *patria noastră*, noi suntem *români* – declara Iraclie Porumbescu –, limba noastră este *limba română, româneşte dar vrem nu numai să vorbim, ci şi să scriem!*"[41].

Iraclie Porumbescu propune, în finalul corespondenței sale, să se treacă la abandonarea alfabetului chirilic şi la scrierea „cu litere romane".

G. Barițiu împărtăşeşte propunerea lui Iraclie Porumbescu şi răspunde în nota sa la această corespondență: „Prea bucuroşi, numai să avem tipografii corespunzătoare acestui scop. Red."

Iraclie Porumbescu făcea o declarație revendicativă privind apartenența Bucovinei la România, la aproape un secol de la anexarea ei la Imperiul Habsburgic. O asemenea declarație publică nu se mai făcuse în presa din imperiu şi se vor vedea, cum arătăm mai departe, urmările.

G. Barițiu trece, după editorialul *Stricăciunea românilor transilvăneni în morți şi averi (1848–1849)* şi alte câteva editoriale, în care se ocupă de administrația imperială în Transilvania şi după corespondența lui Iraclie Porumbescu privind situația din Bucovina, la expunerea poziției sale în aplicarea prevederilor din *Constituție pentru Împărăția Austriei*, din 4 martie 1849, ca răspuns la acuzațiile aristocrației maghiare şi săseşti, potrivit cărora, apărând țăranii împroprietăriți prin revoluție se făcea vinovat de „cutezări comuniste".

Publică în „Gazeta Transilvaniei" editorialul *Proprietatea. Comunismul*, în 9 februarie 1850, sub semnătură: B[ariţiu], cum nu se proceda pentru editoriale[42]. Mai este de observat că G. Barițiu vine cu editorialul său, nu întâmplător, în continuarea corespondenței lui Iraclie Porumbescu în ziarul braşovean.

G. Barițiu deschide editorialul cu prezentarea activității sale la „Gazeta Transilvaniei" în 1845–1846, când cere românilor din provincia sa „iubirea de proprietate", fiindcă fără ea „nimeni nu poate fi liber, nu are patrie, nu înseamnă nimic, ci e pururi servul şi sclavul altuia". [Este] avertizat de Curtea din Viena că prin asemenea articole „iobagii (sclavii, robii, clăcaşii) uşor vor prinde gust ca să se facă şi ei proprietari". Avertizările superiorilor din imperiu le depune *ad acta*. Adică în arhivă. „Dumnezeu şi natura nu voieşte – îşi argumentează G. Barițiu

[41] *Ibidem*, nr. 10, 6 februarie 1850, p. 40. Sublinierile în text.

[42] *Ibidem*,

BDD-A32898 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:10 UTC)

orientarea sa politică – ca să fie numai unii, puțini, proprietari și încolo mai toată patria să constee din proletari".

Situația se schimbă prin Revoluția din 1848–1849. „Poporul – adică românii, în demersul lui G. Barițiu –, odinioară robit și tirănit, a ajuns proprietar pe moșioara ce o lucra mai înainte, cu crunta sudoare a feței, fără a se folosi de ea". Curtea din Viena consideră că lucrurile nu se vor opri aici și pune în seama celor ajunși proprietari prin revoluție că puteau transforma în realitate „năluciri comuniste".

G. Barițiu îi numește pe cei care îl acuzau de „fantoma comunismului" în termeni de-o severitate rar întâlnită în scrisul său, între care cel mai blând este ignoranța în legătură cu comunismul. Întreprinde o prezentare a concepției și practicilor comuniste cu privire la proprietatea scoasă de sub autoritatea latifundiarilor, importantă – dacă nu cea mai importantă – în presa românească, îndată după Revoluția din 1848–1849[43]. Trimite la învățătura din *Biblie*, unde se condamnă tirania, hoția, înșelăciunea. Invocă lupta românilor [ca] să iasă din „sclavia egiptenilor". Altfel spus, românii duceau lupta [ca] să iasă din sclavia latifundiarilor maghiari, patronată de Curtea din Viena.

G. Barițiu încheia editorialul său cu un program pentru lupta din viitor, dar și cu un avertisment: „*Proprietate și știință,* iar, de nu, vor veni alții și vor ocupa proprietățile și se vor folosi de știință spre stricăciunea și pierderea noastră. Cine are urechi de auzit și ochi de văzut, să audă și să vază"[44].

Curtea din Viena avea urechi să audă și ochi să vadă din editorialele și articolele lui G. Barițiu și din corespondența lui Iraclie Porumbescu, precum și din măsurile luate de Ludwig baron de Wohlgemuth, guvernatorul civil și militar, în aplicarea prevederilor din *Constituție pentru Împărăția Austriei*, din 4 martie 1849. Îl cheamă pe Ludwig baron de Wohlgemuth la Curtea imperială, să dea socoteală pentru acuzațiile care i se aduceau, de „wallachischer Tribun". [Acesta] încetează din viață, poate nu întâmplător, în drum spre Viena. G. Barițiu este suspendat de la conducerea „Gazetei Transilvaniei" și [a] „Foii pentru minte, inimă și literatură" și abia apucă să mai scoată ultimul număr din „Gazeta Transilvaniei", în 13 februarie 1850, în care se găsește, pe ultima pagină, *Publicațiune*, comunicatul lui Ludwig baron de Wohlgemuth, datat „Sibiu, în 10 ianuarie 1850", în care anunța, încrezător în măsurile sale, că robota era ștearsă și foștii iobagi recunoscuți proprietari pe moșiile pe care se aflau[45].

„Bucovina" rămânea, după suspendarea apariției „Gazetei Transilvaniei" și „Foii pentru minte, inimă și literatură", singura publicație românească din Imperiul Habsburgic să ducă lupta pentru aplicarea prevederilor din *Constituție pentru Împărăția Austriei* din 4 martie 1849.

[43] Problemele puse în discuție de G. Barițiu în 1850 le întâlnim, surprinzător, un secol mai târziu, în campania pentru colectivizarea agriculturii.

[44] „Gazeta Transilvaniei", [XIII], nr. 11, 9 februarie 1850, p. 42.

[45] *Ibidem.*

BDD-A32898 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:10 UTC)

Alexandru Hurmuzachi, redactor responsabil şi Iraclie Porumbescu, secretar de redacţie, hotărăsc să confere „Bucovinei" alt statut decât cel de publicaţie provincială. Înlocuiesc spaţiul din prima pagină destinat editorialelor, cu informaţii în scurte relatări, organizate pe ţări: Moldova, Valahia, Transilvania, Viena pentru Austria, Cernăuţi, pentru Bucovina. Ne întâlnim mai des cu asemenea relatări sub titlul *Moldova*. Se arată că Imperiul Otoman îşi retrage armat[ele] din Moldova şi Muntenia şi în locul lor vin cele ţariste, de ocupaţie. Consulul rus din Iaşi este alarmat de asemenea informaţii cu privire la situaţia din Moldova, mai ales că în legătură cu armata de ocupaţie se folosea şi un limbaj colorat. Consulul rus din Iaşi formulează acuzaţii împotriva „Bucovinei", pe care le trimite la Viena. Curierii alergau de la Iaşi la Petersburg şi de la Petersburg la Viena „cu acuzări asupra foişoarei provinciale în care zic că ar fi mirosit comunism, socialism, iacobinism, radicalism, pandacism, demagogism, democratism"[46].

Alexandru Hurmuzachi lasă pregătirea „Bucovinei" pentru tipar în seama lui Iraclie Porumbescu şi întreprinde demersuri pentru înfiinţarea unei tipografii româneşti, spre a ieşi din dependenţa celei oficiale a lui Eckhardt, singura la acea dată în Bucovina. Se adresează, în ianuarie 1850, Guberniului din Galiţia, întrucât prevederile referitoare la independenţa Bucovinei, înscrise în *Constituţie pentru Împărăţia Austriei* şi *Constituţia provincială a Ducatului Bucovinei*, nu se pun în aplicare. Guberniul Galiţiei cere avizul Primăriei din Cernăuţi, care răspunde că Alexandru Hurmuzachi poseda „calităţi personale foarte bune", manifesta sentimente loiale faţă de stăpânire şi, chiar dacă nu era tipograf, oferea „garanţie suficientă ca tipografia să funcţioneze"[47]. Guberniul din Galiţia aprobă adresa în urma avizului Primăriei din Cernăuţi cu condiţia ca Alexandru Hurmuzachi să angajeze un conducător de atelier expert, întrucât nu era tipograf. Johann Eckhardt, văzându-se ameninţat în interesele sale materiale, se adresă autorităţilor în drept [ca] să anuleze aprobarea dată de Alexandru Hurmuzachi, pe motiv că nu era tipograf, neglijent în serviciu şi că „Bucovina" fuse avertizată în repetate rânduri pentru orientarea sa politică[48].

Alexandru Hurmuzachi avea un nou adversar, alături de autorităţile austriece, într-o confruntare de durată al cărei sfârşit era previzibil.

Iraclie Porumbescu, lăsat singur să se ocupe de scoaterea ziarului „Bucovina" în acest moment de cumpănă pentru apariţia sa, apelează la Aron Pumnul să pregătească, împreună cu relatări din alte publicaţii, spaţiul destinat editorialelor şi să susţină, tot împreună, şi partea literară. Aveau îndatorirea să facă din publicaţia provincială una de interes general, privind viaţa culturală românească.

[46] Teodor Balan, *op. cit.*, p. 43.
[47] *Ibidem*, p. 35–36.
[48] *Ibidem*,

BDD-A32898 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:10 UTC)

Publică la acest început de an editorial studiul fundamental al lui Aron Pumnul, cu titlul *Neatârnarea limbii româneşti cu dezvoltarea sa şi cu modul de a o scrie*, care apare în 23 de numere ale ziarului cernăuţean[49].

Studiul, cum apare în „Bucovina" şi cum se tipăreşte în volum[50], are la bază două lucrări, una cu titlul de mai sus, al cărei original nu-l cunoaştem, şi a doua, *Convorbire între un tată şi între fiul lui*, pregătită, iniţial, pentru „Calendarul Bucovinei pentru anul 1850", însă lucrarea a rămas „neamânată" [netipărită] în acel „Calendariu..." şi Aron Pumnul o reproduce într-o broşură, tot în 1850[51]". După textul *Convorbire între un tată şi între fiul lui* se află, în final, un schimb de scrisori între persoane imaginare şi reproducerea în paralel, cu litere chirilice şi latine a poeziei lui Iraclei Porumbescu, *Aratrul [Plugul] la Anul Nou* şi o altă poezie a lui Iraclie Porumbescu, *Buchea şi litera*, cu litere latine.

Aron Pumnul integrează această lucrare în studiul *Neatârnarea limbii româneşti în dezvoltarea sa şi în modul de a o scrie*, al cărei text original nu-l cunoaştem, cum am arătat mai sus, şi realizează prezentarea din ziarul cernăuţean. Nu este locul să urmărim metoda de lucru a lui Aron Pumnul. Vom remarca, totuşi, că integrarea din *Convorbire între un tată şi între fiul lui* în studiul, al cărui text şi manuscris nu-l cunoaştem, începe cu numărul 10 din „Bucovina", în care Aron Pumnul aduce din finalul *Convorbirii...* poezia lui Iraclie Porumbescu *Buchea şi litera*.

Studiul lui Aron Pumnul, cum apare în ziarul „Bucovina" şi cum se tipăreşte şi în volum, cu titlul: *Neatârnarea limbii româneşti cu dezvoltarea sa şi cu modul de a o scrie*, cuprinde patru părţi: expunerea generală cu titlul de mai sus pentru întreaga lucrare, două părţi: I) *Îndreptariul cel mai nalt în vorbirea, scrierea şi formarea limbii româneşti*; II) *Literele corespunzătoare firei limbii româneşti şi modul de a scrie cu ele*, cu două subcapitole: a) *Scriinţa dreaptă* (*ortografia*); b) *Leginţia dreaptă* (*cetirea – ortoepia*), şi o încheiere: *Neaternarea limbei romanesci en desvoltarea sa si en modul de a o scrie. (Închinată junimei romane). Encynatiunea* [Închinăciunea].

Studiul este închinat „junimei române".

[49] „Bucovina", III, nr. 6, 6/13 februarie 1850, p. 27–29; nr. 7, 14/16 februarie 1850, p. 32–33; nr. 9, 11/23 februarie 1850, p. 42–43; nr. 10, 15/27 februarie 1850, p. 46–47; nr. 14, 1/13 martie 1850, p. 61–62; nr. 15, 4/16 martie 1850, p. 65–66; nr. 17, 11/23 martie 1850, p. 73–74; nr. 18, 15/27 martie 1850, p. 77–79; nr. 19, 18/30 martie 1850, p. 81–84; nr. 21, 28 martie/1 aprilie 1850, p. 89–91; nr. 22, 29 martie/10 aprilie 1850, p. 94–96; nr. 23, 11/23 aprilie 1850, p. 97–100. Fără text german.

[50] Ion G. Sbiera, *Aron Pumnul. Voci asupra vieţii şi însemnătăţii lui, dimpreună cu documintele relative la înfiinţarea Catedrei de limba şi literatura românească la gimnaziul superior din Cernăuţi precum şi scrierile lui mărunte şi fragmentare*, Cernăuţi, Editura Societăţii – Tipografia Archiepiscopală, 1889, p. 192–233. Text cu latine.

[51] [Aron Pumnul], *Convorbire între un tată şi între fiul lui asupra limbii şi literelor româneşti* (Această convorbire este tipărită ca adaos la „Calendariul Bucovinei" pentru anul 1850; însă din întâmplare întârziindu-se, au rămas neaninată aceluiaşi), Cernăuţi, Tipografia lui Johann Eckhardt şi Fiu[l], 1850. Fără

BDD-A32898 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:10 UTC)

Se deschide cu definirea naţiunei: „Naţiunea e cuprinsul unui popor de acelaşi sânge, care vorbeşte ace[e]aşi limbă şi are aceleaşi datine". „Poporul este trupul naţiunii, iar limba, sufletul ei". „Precum trupul fără suflet e mort, aşa e moartă şi naţiunea fără limbă".

După definirea naţiunii urmează elogiul Revoluţiei din 1848, care trezeşte toate popoarele „din adânca amorţire" şi strigă: „Dreptate! Naţionalitate!" Popoarele şi-au afirmat existenţa în această luptă prin limbă, „cum au propăşit germanii, francezii şi englezii!", care îşi dispută întâietatea „în cultură şi în ştiinţe". Cuceririle Revoluţiei din 1848 sunt legiferate în *Constituţie pentru Împărăţia Austriei*, din 4 martie 1849, în care se recunoaşte ca normă de conduită: „egala îndreptăţire a tuturor naţionalităţilor".

Poporul român este prezentat în cadrul mişcării generale europene din Revoluţia din 1848 şi a trecut şi el în adversităţile istoriei prin limba sa.

Mai departe, începând cu integrarea în textul cu titlul general, al cărui manuscris nu-l cunoaştem, cum am arătat, a poeziei lui Iraclie Porumbescu, *Buchea şi litera*, se prezintă sistemul filologic a lui Aron Pumnul. Specialiştii iau ca text de bază [pe] cel tipărit de I. G. Sbiera în ediţia scrierilor lui Aron Pumnul şi nu merg mai departe, să se ocupe şi de geneza sa. Acesta este motivul pentru care am insistat şi asupra acestui aspect.

Aron Pumnul încheie studiul său cu o chemare, *Juni români!: „luaţi de pe ea* [de pe limba română] *cătuşile de buchi chirilice şi o îmbrăcaţi în veşminte (litere) proprii romane, măsurate pe corpul ei, ca aşa să se poată înfăţişa în veşmânt de nuntă la măreţul ospăţ al ştiinţelor şi al civilizaţiunei*"[52].

Iraclie Porumbescu se dovedi a fi bine orientat când îl îndeamnă pe Aron Pumnul să prezinte într-o sinteză sistemul său filologic şi să-l facă cunoscut prin ziarul „Bucovina". Comentariile nu întârziară să vină. La o lună după terminarea publicării studiului în „Bucovina", ziarul cernăuţean veni cu *Observaţiuni. La articolul «Neatârnarea limbii româneşti...»*, în două numere, datate: „Biharia, 8 mai 1850" şi semnate „Sandu R...n"[53], prezentare înţelegătoare a demersului lui Aron Pumnul pentru preocuparea de a elabora un sistem filologic personal, însă cu constatarea că „modul după care trebuie să scriem ni-l arată limba însăşi"[54]. Studiul arată, foarte documentat, cum Aron Pumnul se abate de la acest principiu. Sistemul filologic al lui Aron Pumnul nu s-a putut impune, cum arată toţi comentatorii săi.

Se pierde însă din vedere că Aron Pumnul intră în conflict cu biserica prin demersul său pentru înlocuirea alfabetului chirilic, folosit în cărţile de cult şi considerat sfânt. Eugenie Hacman, episcopul Bucovinei, va sancţiona drastic

[52] „Bucovina", anul III, nr. 23, 11/23 aprilie 1850, p. 99. Sublinierile în text.

[53] *Ibidem*, nr. 37, 38, 24 mai/5 iunie 1850, p. 141–143; nr. 39, 40, 31 mai/12 iunie 1850, p. 145–148. Text român, fără text german.

[54] *Ibidem*,

BDD-A32898 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:10 UTC)

această orientare: „Până acum încă nici un circulariu nu s-au slobozit pentru schimbarea literelor şi samavolnicie este care o oprim”[55].

Corespondentul ziarului „Bucovina” era încredinţat că Aron Pumnul va ieşi biruitor în demersul său pentru înlocuirea alfabetului chirilic cu cel latin. Se aştepta ca şi ziarul „Bucovina” să abandoneze tipărirea cu chirilice şi să treacă la cea cu litere latine. Nu apucă să pună în aplicare această propunere, fiind suspendat fără niciun aviz.

Ar fi de cercetat de nu cumva, în suspendarea „Bucovinei”, are amestec, alături de ostilităţile stăpânirii austriece, şi biserica, prin autoritatea episcopului Eugenie Hacman, cu trecere la Curtea din Viena.

Iraclie Porumbescu se alătură lui Aron Pumnul cu lucrări personale, cum nu făcuse în anii precedenţi. Continuă să trăiască în spiritul Revoluţiei din 1848–1849 şi închină un elogiu *Lui Iancu*, pe care îl publică în „Bucovina”, fără semnătură, cu indicaţia „(Din Bucovina)”[56]: „Auziţi acolo, un bucium răsună/Sboară, trece codrii, dealuri şi câmpii;/Vezi colo pe Murăş un voinic adună/Cete de voinici, ai Transilvaniei fii;/Cetele-s românii ce-nviază azi,/Iar voinicu-Iancu, Iancu cel viteaz”.

Iraclie Porumbescu însoţeşte acest îndemn la luptă şi cu o melodie, compusă de el. Poezia cunoaşte mare răspândire în Bucovina şi în Transilvania.

După evocarea Revoluţiei din 1848–1849 în Transilvania, sub conducerea lui Avram Iancu, Iraclie Porumbescu vine cu o baladă din istoria Moldovei, *Ieremia Movilă şi Sahastrul sau Altarul manastirii Sucevița*, căreia îi face loc la pagina literară din „Bucovina” în 22 aprilie/4 mai 1850[57]. Întâmplările evocate de Iraclie Porumbescu se întâlnesc şi în cronica lui Ion Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei* şi au stat şi în atenţia lui D. Bolintineanu, în *Legendele istorice*: *Mama lui Ştefan cel Mare* şi *Daniil Sihastru*. Ieremia Movilă este în rolul lui Ştefan cel Mare, învins în luptă, care are o convorbire cu călugărul înţelept, asemenea lui Ştefan cel Mare la întâlnirea cu mama sa şi cu Daniil Sihastrul. Iraclie Porumbescu nu merge mai departe şi se opreşte în evocarea sa la alegerea locului pentru viitoarea ctitorie voievodală.

Balada este datată „Sucevița. 1848” şi semnată „Ir. P.”

Tot în primăvara anului 1848, în plină revoluţie, Iraclie Porumbescu publică pe o foaie volantă: *Către Zimbrul Moldovei*, cu specificarea: „în primăvara anului 1848”[58]. Poezia este o odă închinată evenimentelor din 1848 din Moldova, cu un mesaj pentru unirea tuturor românilor: „Ach, atunce-n sfânt-unire!/Toţi românii la un loc!!!/Vecinic Zimbru-n strălucire/Ai vedea al lor noroc”.

[55] *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*, p. 10.

[56] „Bucovina”, anul III, nr. 13, 25 februarie/9 martie 1850, p. 57.

[57] *Ibidem*, nr. 29, 22 aprilie /4 mai 1850, p. 121–125. Se reproduce în „Zimbrul”, nr. 23, 18 septembrie 1850, p. 90–92.

[58] Leca Morariu, *„Zimbrul Moldovei” în variantă. Din versificaţiile lui Iraclie Porumbescu*, în „Făt-Frumos”, ar

BDD-A32898 © 2014 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:10 UTC)

Iraclie Porumbescu era participant la evenimentele din 1848 şi prin starea afectivă, de vreme ce pregăteşte balada cu Ieremia Movilă şi invocarea către Zimbrul Moldovei în Sucevița, localitatea sa natală.

Balada *Ieremia Movilă şi Sahastrul* sau *Altarul manastirii Sucevița* a trecut şi prin mâinile lui V. Alecsandri în refugiul său de la Cernăuți, din 1848, şi Iraclie Porumbescu s-a bucurat de îndrumările sale în arta literară[59]. Tot V. Alecsandri îi propune să se orienteze spre creația populară. Se păstrează în manuscrisele lui Iraclie Porumbescu *Culegere de proverbe şi zicători*, pe care i-o trimite lui V. Alecsandri integral – sau parțial – la Paris[60].

Iraclie Porumbescu reproduce în ziarul „Bucovina" din poeziile lui Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, V. Cârlova. Se bucura de-o atenție deosebită V. Alecsandri şi ne întâlnim cu poeziile sale în multe numere din ziarul cernăuțean. Acum, în 1850, după ce Iraclie Porumbescu se arătase generos cu reproduceri din poezia sa în ziarul „Bucovina", Vasile Alecsandri se hotărăşte să fie colaborator cu poezii din culegerea din creația populară, marcând cea mai importantă afirmare a ei în presă, din spațiul culturii române.

Vasile Alecsandri trimite studiul *Poezia populară a românilor*, în trei părți, semnat „A xxx", pe care Iraclie Porumbescu îl publică în „Bucovina", în 30 septembrie/12 octombrie 1850, cu o notă semnată: „Redacțiunea"[61]. Mulțumeşte lui Vasile Alecsandri, „unul din cei mai geniali poeți ai poporului român", pentru trimiterea unui asemenea „tezaur de poezii cu totul excepțională". V. Alecsandri face în studiul său şi o mărturisire cu privire la ataşamentul său față de poporul român şi înzestrarea sa creatoare. „Mie mi-e drag românul – declară V. Alecsandri – şi ştiu a prețui bunătățile cu care l-au dăruit natura. Mi-e drag să-l privesc şi să-l ascult, căci e simplu şi frumos în înfățişarea lui, căci e curat, înțelept, vesel şi poetic în geniul său"[62]. Mai este de observat că studiul de față, ca şi cele următoare, sunt întocmite sub formă de scrisori, cu destinația: „Iubite A...."

Poezia populară a românilor, studiul lui V. Alecsandri, este o prezentare a colecției sale din creația populară. Din această colecție trimite, numerotate, o suită de poezii care se publică şi în „Bucovina": I. *Codreanul*; II. *Păunaşul codrilor*; III. *Toma a lui Moşiu*; IV. *Blestemul*; V. *Serb-Sarac*; VI. *Mioara*; VII. *Mihu Copilul*;

[59] „Românul", anul XXXV, nr. 20, 21 noiembrie (8, 9 noiembrie v.) 1890, p. 1198–1199; 22 noiembrie (10 noiembrie v.) 1890, p. 1202–1203; 23 noiembrie (11 noiembrie v.) 1890, p. 1206–1207; 25 noiembrie (13 noiembrie v.)1890, p. 1 214. Datată: „Frătăuți în Bucovina, octombrie 1890". Semnată: „Eraclie Porumbescu"; *Scrierile lui Iraclie Porumbescu...*, p. 119–129.

[60] Mihai Cărăuşu şi Ioan Zugrav, *Colecțiunea de proverbe şi zicători a lui Iraclie Porumbescu*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", anul XLIX, nr. 7–8, iulie – august 1973, p. 503–512; Nicolae Cârlan, Eugen Dimitriu, *Colecția de proverbe şi zicători a lui Iraclie Porumbescu*, în „«Suceava». Anuarul Muzeului Județean", anul X, 1983, p. 179–185. Manuscrisul se păstrează la biblioteca [Casei memoriale] S. Fl. Marian din Suceava, cota: 134; Leca Morariu, *Vasile Alecsandri către Iraclie Porumbescu*, în „Făt-Frumos", anul III, nr. 5, septembrie – octombrie 1928, p. 134–135.

[61] „Bucovina", [III], nr. 32, 30 septembrie/12 octombrie 1850, p. 175–180.

[62] *Ibidem*,

BDD-A32898 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:10 UTC)

VIII. *Balaurul*; X. *Turturica şi cucul*; XI. *Sialga*; XII. *Inelul şi năframa*; XIII. *Bujor*[63]. Lipseşte IX. Se continuă cu *Hore*, I–XI[64].

Trimiţând ziarului „Bucovina" balada *Păunaşul codrilor*, Vasile Alecsandri o însoţeşte de o prezentare, foarte interesantă, de încadrare a poeziei noastre populare în literatura universală. Subiectul şi modul de tratare te face a gândi, arată V. Alecsandri, „la unele scene din poezia lui Tasso", acest „geniu nemuritor al Italiei"[65].

Balada *Mioriţa* este precedată de o scrisoare datată: „Iaşi, 1 februarie 1850" şi semnată „V. Alecsandri"[66]. Se marchează momentele principale în desfăşurarea acţiunii, ilustrate şi cu versurile respective din text. Scoate încheierea: „Iată toată balada *Mioriţei* pre cât am putut-o descoperi. Eu nu cred să fie întreagă, dar cât este măcar, ea plăteşte în ochii mei un poem nepreţuit şi de care noi, românii, ne putem făli cu toată dreptatea"[67].

Horele româneşti, arată V. Alecsandri în prezentarea cu care însoţeşte textele din culegerea sa[68], sunt mărturii pentru „originea romană a poporului ce locuieşte pământul vechiei Dacie". Două, „*Jocul căluşarilor* şi *Hora*, păstrează până astăzi un caracter antic care răstoarnă toate secile pretenţii ale acelora ce se cearcă a întuneca naţionalitatea românilor".

Scrisoarea lui V. Alecsandri este însoţită şi de o notă semnată: „(a)", pe care o reproducem: „Noi pomenim aici numai de Moldova, de Transilvania şi de Bucovina, fiindcă până acum nu am avut prilej a studia decât poeziile poporale a[le] acestor trei provincii. Suntem însă încredinţaţi că geniul poetic al românilor din Valahia, din Banat şi din Basarabia nu este mai puţin puternic şi producător".

[63] „Bucovina", [II], nr. 33, 7/19 octombrie 1849, p. 181–182 (I *Codreanu*), nr. 36, 28 octombrie/9 noiembrie 1849, p. 205–209 (II. *Păunaşul Codrilor*; III, nr. 2, 13/25 ianuarie 1850, p. 7–8 (III. *Toma a lui Mosiu*); nr. 4, 25 ianuarie/6 februarie 1850, p. 19 (IV. *Blestemul*); nr. 8, 8/24 februarie 1850, p. 35–37 (V. *Serb Sarac*); nr. 11, 18 februarie/2 martie 1850, p. 51–52 (VI. *Mioara*), nr. 20, 22 martie/ 3 aprilie 1850, p. 85–86 (VII. *Mihu Copilul*); nr. 33–34, 10/22 mai 1850, p. 133 (VIII. *Mihu Copilul)*, nr. 33–34, 10/22 mai 1850, p. 133 (VIII. *Balaurul*), nr. 45–46, 21 iunie/3 iulie 1850, p. 157 (X. *Turturica şi cucul*), nr. 47–48, 28 iunie/10 iulie 1850, p. 161 (XI. *Sialga*), nr. 51–52, 12/24 iulie 1850, p. 169 (XII. *Inelul şi năframa*), nr. 53–54, 16/31iulie 1850, p. 173 (XIII. *Bujor*). Lipseşte în numerotare IX.

[64] „Bucovina", anul III, nr. 57, 6/18 august 1850, p. 181–182 (I–II. *Hore*), nr. 58, 9/21 septembrie 1850, p. 185 (III. *Hore*), nr. 59, 13/25 septembrie 1850, p. 189 (IV–VII. *Hore*), nr. 60, 29 septembrie/20 octombrie 1850, p. 193 (VIII–XI. *Hore*). Ovidiu Bîrlea, *Istoria folcloristicii româneşti*, Bucureşti, Editura Enciclopedică Română, 1974, p. 70. Colaborarea lui V. Alecsandri la „Bucovina", cu precizarea că publică aici 19 poezii, din care 12 balade.

[65] „Bucovina", [II], nr. 36, 28 octombrie/9 novembrie 1849, p. 205–209. Poezia *Păunaşul codrilor* se publică mai întâi în „Almanach de învăţătură şi petecere", Iaşi, Tipografia Institutului Albina, 1848, p. 93–94. Este însoţită de o notă: „Această baladă populară face parte din colecţia *Cântecelor poporului român* adunate în Moldova, îndreptate şi puse de curând sub tipar de d. V. Alecsandri".

[66] „Bucovina", anul III, nr. 11, 18 februarie/2 martie 1850, p. 49–51.

[67] *Ibidem*, p. 51.

[68] *Ibidem*.

BDD-A32898 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:10 UTC)

„Bucovina" încheie anul editorial 1849 cu o informare, *Cu 1iu ianuarie (c. v.) 1850*, fără semnătură, publicată în 16/28 decembrie 1849, pe care o reproduce tot ca informare şi tot fără semnătură, încă în două numere[69].

Era un apel stăruitor pentru abonamente, cu indicarea unde să se trimită sumele respective. Se desprinde de aici că „Bucovina" avea o situaţie economică destul de grea. Promitea, în final, să fie în continuare „un organ al intereselor naţiunei române" şi [că] „va păstra neatârnatul său caracter".

„Bucovina" publică în acest ultim număr din 1849 şi o dare de seamă, datată: „Cernăuţi, 16 decemvre", despre situaţia din Bucovina prin neaplicarea prevederilor din *Constituţie pentru Împărăţia Austriei* din 4 martie 1849 şi *Constituţia provincială pentru Ducatul Bucovinei*[70]. Şcolile ţineau tot de Consistoriul catolic din Lemberg şi erau „cele mai lenevite (înapoiate) din toată Împărăţia Austriei", ţăranii nu erau încă dezrobiţi şi depindeau de proprietari, fiind tot iobagi, cămătăria juca o „blestemată rolă fără pedeapsă". „Bucovina" constata că „se împliniseră doi ani de când trebuia să se afle în secolul cel nou". Încheia cu întrebarea: „*Când i se va învoi şi ei, ca celorlalte ţări constituţionale mai favorite, ca să intre în faptica folosinţă a binecuvântărilor Constituţiunei?*"[71]

Alexandru Hurmuzachi, redactorul responsabil şi Iraclie Porumbescu, secretar de redacţie, vesteau vremuri grele nu numai pentru Bucovina, ci şi pentru ziarul pe care îl scoteau.

Johann Eckhardt, proprietarul singurei tipografii din Bucovina, unde apărea şi „Bucovina", se plânge în reclamaţiile sale împotriva lui Alexandru Hurmuzachi că pleca des în Moldova şi întâmpina, în absenţa sa, dificultăţi în apariţia ziarului.

Alexandru Hurmuzachi pleca în Moldova nu fără motiv. Se stabilesc în Moldova Constantin Hurmuzachi (1812–1874), fratele său mai mare, care va ocupa demnităţi importante şi Eliza (1821–1885), sora sa, căsătorită cu logofătul Gheorghe Sturdza, în Dulceşti (judeţul Roman), devenit centrul Hurmuzăcheştilor în Moldova. Se explică faptul că „Bucovina" avea cei mai mulţi „prenumeranţi" (abonaţi) în Moldova, fiind şi principalii susţinători ai ziarului cernăuţean[72].

Autorităţile ruseşti de ocupaţie interzic intrarea ziarului „Bucovina" în Moldova, măsură cu urmări din cele mai rele, întrucât pierdea principalul sprijin material. Redacţia suspendă *Suplimentul*, cu nr. 4, din 25 ianuarie/6 februarie 1850.

Alexandru Hurmuzachi şi Iraclie Porumbescu nu mai pot scoate ziarul miercurea şi sâmbăta şi trec, în 3/15 mai 1850, la numere duble: 31–32. Dintr-o

[69] *Ibidem*, nr. 43, 16/28 decembrie 1849, p. 271; nr. 44, 23 decembrie 1849/6 ianuarie 1850, p. 279; nr. 45, 30 decembrie 1849/11 ianuarie 1850, p. 287. Text român cu chirilice, text german cu latine.

[70] *Ibidem*, nr. 43, 16/28 decembrie 1849, p. 271–274. Text român cu chirilice, text german cu latine. Nu se reproduce şi în numerele următoare.

[71] *Ibidem*, p. 274. Sublinierea noastră.

[72] Constantin Loghin, *Anul 1848 în cultura şi literatura Bucovinei*, Cernăuţi, Tipografia Mitropolitul Silvestru, 1926, p. 9–21. Şi Ion Nistor, *Un capitol din viaţa culturală a românilor din Bucovina 1774–1*

BDD-A32898 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:10 UTC)

notă din prima pagină la acest număr, semnată: „Redacțiunea", aflăm că se procedă „a contrage" unele numere prin „unele piedici". Se asigurau abonații că se vor căuta mijloace să nu rămână „cu daună" (pagubă)[73]. Aceasta nu se va întâmpla.

„Bucovina" vine în nr. 49–50, din 5/17 iulie 1850, cu un editorial informativ, semnat „Redacțiunea", pe care îl dă, tot ca editorial informativ în numărul 51–52 din 12/24 iulie 1850 și nr. 53–54 din 19/31 iulie 1850[74]. Alexandru Hurmuzachi și Iraclie Porumbescu iau atitudine împotriva modului cum era tratată Bucovina, deși (avea un) loc important în Imperiul Habsburgic prin poziția geografică și numărul populației. Nu se bucura, totuși, de prevederile înscrise în *Constituție pentru Împărăția Austriei* din 4 martie 1849. Avertizau că stările de lucruri dinainte de revoluție nu se vor mai întoarce. „Spre batjocura *Constituțiunii* – arată ei –, și a eternei dreptăți să domnească peste noi, pe nedrept, ca mai înainte, ce însă nu va mai fi".

„Bucovina" mai continuă cu numerele duble 55–56, din 26 iulie/7 august 1850[75]. Este primul și ultimul număr pe august 1850. Este consacrat în întregime – cu excepția *Cronicii* din ultima pagină, cu scurte informații: *Turcia, America, Rusia* –, prezentării studiului *Adaos la memoriul despre dreptul istoric al neatârnării bisericii naționale a românilor de religiune răsăriteană în c. r. provincie a Imperiului Austriac*, început în nr. 51–52, continuat în nr. 53–54 și terminat în nr. 55–56[76]. Se prezintă activitatea mitropoliților români, începând cu anul 1479 și până în 1698, și a episcopilor, cu începere din 1783, Gedeon Nichitici, Gherasim Adamovici, 1791, Vasiliu Moga, 1810, și Andrei Șaguna, 1848.

Studiul foarte documentat privind drepturile românilor supără stăpânirea imperială și aceasta suspendă apariția ziarului, care nu apucă să dea explicații asupra acestei măsuri.

Alexandru Hurmuzachi și Iraclie Porumbescu deschid nr. 57, care poartă pe frontispiciu data 6/18 august 1850, cu un editorial *Către domnii prenumeranți*, datat „Cernăuți, 6 septemvre c. v.", semnat „Redacțiunea Bucovinei", editorial explicativ pentru încetarea apariției ziarului între august – septembrie 1850[77]. Dușmanii românilor se bucurau – se arată în acest editorial – „de a vedea căderea și celui de pe urmă organ, care mai cuteza a-și ridica glasul spre apărarea drepturilor și expunerea durerilor națiunei române, precum și spre înfruntarea neadormiților ei calumniatori". Redacția înșiră datele la care ar fi trebuit să apară numerele

[73] „Bucovina", anul III, nr. 31–32, 3/15 mai 1850, p. 129. Text român cu chirilice, text german cu latine.

[74] *Ibidem*, nr. 49–50, 5/17 iulie 1850, p. 165; nr. 51–52, 12/24 iulie 1850, p. 169; nr. 53–54, 19/31 iulie 1850, p. 173. Text român cu chirilice, text german cu latine.

[75] *Ibidem*, nr. 55–56, 26 iulie/7 august 1850, p. 177–180. Text român cu chirilice, text german cu latine.

[76] *Ibidem*, nr. 51–52, 12/24 iulie 1850, p. 161–162; nr. 53–54, 19/31 iulie 1850, p. 174–175. Text român cu chirilice, text german cu latine.

[77] *Ibidem*,

BDD-A32898 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:10 UTC)

respective: 10, 14, 17, 21, 24, 28, 31 august şi 4, 7, 11 şi 14 septembrie 1850. Promit să găsească mijloacele ca abonaţii să nu aibă „nicio daună".

Promisiunea, din nou, nu va fi onorată.

Adalbert von Henniger, guvernatorul civil al Ducatului Bucovinei, ştie ce spune când arată în raportul către Alexandru Bach, ministrul de Interne al Imperiului Habsburgic, din 1 septembrie 1850, că ziarul „Bucovina" „de la un timp încoace nici nu mai apare" („einer Zeit garnicht mehr redigiert wird")[78] .

Alexandru Hurmuzachi şi Iraclie Porumbescu scot „Bucovina" după una din cele mai lungi perioade a sistării apariţiei din existenţa sa, când nimeni nu se aştepta. Tipăresc succesiv trei numere: 58, 8/24 septembrie 1850, 59, 13/25 septembrie 1850 şi 60, 20 septembrie/2 octombrie[79]. Scot ziarul tot ca o publicaţie bilingvă româno-germană. Aceste trei numere sunt pregătite pentru tipar de Iraclie Porumbescu şi apar sub supravegherea sa. Ar putea aparţine lui Alexandru Hurmuzachi o prezentare din ultimul număr, datată „Cernăuţi, 18 septemvre", foarte documentată, privind pregătirile pentru noul an şcolar, cu solicitarea înfiinţării unui al doilea liceu în Bucovina, cu predare în limba română, după cel din Suceava[80].

„Bucovina" publică în nr. 59 o informare „din izvoare sigure", datată: „Cernăuţi, 13 septemvre", în care se anunţa reapariţia „Gazetei Transilvaniei" şi a „Foii pentru minte, inimă şi literatură" cât „mai curând", însă nu sub conducerea lui G. Bariţiu, ci a lui Iacob Mureşanu, profesor în Braşov[81]. Alexandru Hurmuzachi şi Iraclie Porumbescu promiteau să publice „noua ei programă". Adică a „Gazetei Transilvaniei". Nu apucă nici acum să-şi îndeplinească promisiunea.

„Bucovina" îşi încetează apariţia în 20 septembrie/2 octombrie 1850, fără să informeze cititorii asupra acestui lucru. Apărarea drepturilor românilor prin presă se mută din nou din Bucovina, în Transilvania.

Alexandru Hurmuzachi părăseşte Cernăuţii şi pleacă la moşia sa. Părăseşte Cernăuţii şi Iraclie Porumbescu, care, neavând moşie, pleacă paroh, în exil, la Şipotele Sucevei, în Munţii Bucovinei.

„Bucovina" ocupă un loc aparte în presa românească din Imperiul Habsburgic şi, sub unele aspecte, şi în istoria presei româneşti. Publicaţie româno-germană, desfăşoară activitate politică şi culturală în anii Revoluţiei din 1848–1849, în numele tuturor românilor. Mesager al literaturii naţionale prin găzduirea, în paginile sale, a operelor scriitorilor din Bucovina şi din afara graniţelor sale, marchează, prin colaborarea lui Vasile Alexandri, un moment de referinţă şi în istoria folcloristicii româneşti.

[78] Teodor Balan, *op. cit.*, p. 45, 64.

[79] „Bucovina", anul III, nr. 58, 9/21 septembrie 1850; nr. 59, 13/25 septembrie 1850; nr. 60, 20 septembrie/2 octombrie 1850.

[80] *Ibidem*, nr. 60, 20 septembrie/2 octombrie 1850, p. 103–104.

[81] *Ibidem*,

BDD-A32898 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:10 UTC)

„Bucovina" îşi desfăşoară activitatea în timpul elaborării în Parlamentul de la Viena a *Constituţiei pentru Împărăţia Austriei* şi [a abolirii] absolutismului, cea mai promiţătoare epocă pentru împlinirea revendicărilor popoarelor din imperiu, din întreaga istorie a sa.

„Bucovina" apune cum apune şi soarele cu lumina sa[82].

[82] Teodor Balan, *op. cit.*, p. 47. „«Bucovina» apuse cum apune soarele, care în urma sa nu lasă decât regrete".

BDD-A32898 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:10 UTC)